

Försvarsdepartementet
103 33 Stockholm

LOs yttrande över Remiss av Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap SOU 2022 nr 57

LO har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad utredning och förslag, och framför följande synpunkter.

Sammanfattning

- LO välkomnar utredningens övergripande förslag som syftar till att återuppta nyproduktionen av skyddsrum, men anser att det behövs en ännu högre ambitionsnivå. Det gäller inte minst när civila mål som stora, samhällsviktiga arbetsplatser beaktas.
- LO anser att det bör övervägas om förslaget om byggande av skyddsrum med bygglov enligt plan- och bygglagen ska utökas till att omfatta även detaljplanläggning inom områden där skyddsrum ska byggas.
- LO anser att SJ i sin roll som statligt bolag bör ges ett tydligare uppdrag kopplat till förslagen om utrymning och evakuering. Vi noterar att lokförare är en yrkesgrupp som aktualiserar frågan om krigsplacering.
- LO ser positivt på förslaget om statlig civilförsvarspersonal på 3 000 personer för att stötta kommunal räddningstjänst, men vi noterar att bemanningen inom räddningstjänsten redan idag är så slimmad att det blir en utmaning att prioritera mellan alla de nya uppgifter som tillkommer med utredningens förslag.
- LO vill även betona att det finns flera samhällsföreteelser som kan försvåra planeringen inför kris och höjd beredskap, till exempel vad gäller privata aktörers ansvar inom skola och välfärd, samt riskerna med utländskt och privat ägande av samhällsviktig verksamhet som kollektivtrafik.

Inledning

LO välkomnar den ökande takt med vilken återuppbyggnaden av Sveriges totalförsvar nu bedrivs – en process i vilken LO vill spela en aktiv roll. En undersökning genomförd av LO visade att 94 procent av LO-förbundens medlemmar arbetade vidare på sina arbetsplatser under pandemin. Arbetet

med att stärka Sveriges civila beredskap inför nästa kris kommer ofrånkomligen att beröra LO-förbundsmedlemmarnas konkreta arbetsförhållanden.

I det följande lämnas kommentarer på utredningen under tre rubriker som motsvarar utredningens huvudsakliga områden: skyddsrum; utrymning och inkvartering; samt samhällets förmåga att skydda och hjälpa civilbefolkningen. Yttrandet avslutas med kommentarer av mer övergripande karaktär.

Skyddsrum

LO välkomnar utredningens bedömning vad gäller att en viss kontinuerlig nyproduktion av skyddsrum bör återupptas, samt att staten bör stå för kostnaderna. Vad gäller nyproduktionen av skyddsrum vill LO emellertid kraftfullt understryka vikten av att skyddsrumskapacitet finns där många människor arbetar – inte minst på stora arbetsplatser som är potentiella mål i en krigssituation.

Utredningen framhåller att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ska bedöma och besluta om behovet av nya skyddsrum, och att 25–50 nya skyddsrum bör byggas per år (2 500–5 000 nya skyddsrumspplatser). Det konstateras också att de nya skyddsrummen ”bör företrädesvis byggas i flerbostadshus och andra större byggnader i vilka många människor ska *arbeta* eller *vistas*” (vår kursivering).

Utredningen konstaterar även att tillgången till fysiskt skydd bör säkerställs i områden och vid objekt som bedöms utgöra sannolika mål för ett väpnat angrepp, och att skyddsrum bör finnas i anslutning till arbetsplatser och bostäder. Vid två tillfällen ger utredningen exempel på möjliga civila mål: ”logistiknoder, hamnar, flygplatser, broar, viktig industri samt infrastruktur för energi och kommunikation”.

Utredningen noterar att 40 procent av skyddsrummen i Finland återfinns vid landets arbetsplatser. Om en industribyggnad i Finland har en golvyta på minst 1 500 kvadratmeter måste ett skyddsrum som motsvarar en procent av golvytan byggas. I Finland ska även skyddsrum i sjukhus och skolor utformas efter det utrymme som behövs för de människor som befinner sig där.

Ur ett svenskt perspektiv är det finska exemplet relevant att studera och följa. LO konstaterar att byggnaden Northvolt Ett i Skellefteå – för att ta ett exempel – kan komma att bli drygt 500 000 kvadratmeter stor. Målet är att

2 500 personer ska arbeta i byggnaden. Hittills finns ingen skyddsrumskapacitet alls på Northvolt Ett.

Det är även välkänt att sjukhuset Nya Karolinska i Solna saknar skyddsrum. Planen är att förlita sig på skyddsrum som återfinns på det gamla sjukhusområdet, delvis i byggnader som kan byta ägare vid en försäljning.

Det är väl känt att civil infrastruktur som sjukhus, viktiga anläggningar för energi- och industriproduktion och andra samhällsviktiga institutioner varit avsiktliga måltavlor i bland annat Rysslands anfallskrig mot Ukraina (Amnesty International). Det är uppenbart att det krävs tydligare krav på skyddsrum i nybyggnationer. Ett möjligt krav skulle kunna vara att skyddsrum som motsvarar en procent av golvytan ska byggas vid större samhällsviktiga arbetsplatser även i Sverige.

I det konkreta förslaget skriver utredningen att *”Den som inom ett område där skyddsrum ska byggas avser att utföra sådana byggåtgärder som kräver bygglov enligt plan- och bygglagen (2010:900) och som kräver anmälan ska underrätta den myndighet som avses i 1 § om sin avsikt.”* Det borde övervägas om förslaget ska utökas till att omfatta även detaljplanläggning inom områden där skyddsrum ska byggas. LO befärar att det i bygglovsskedet kan vara för sent att vidta vissa åtgärder som behöver utredas under planläggningen för att möjliggöra konstruktion av skyddsrum i till exempel källarplan.

Utrymning och inkvartering

LO delar utredningens bedömning att kollektivtrafiken kommer att ha en viktig del i en eventuell utrymning av ett område. LO välkomnar att regionerna som huvudmän därmed kommer att få ett tydligare planeringsansvar. LO anser även att det är angeläget att involvera SJ i planeringen ur ett nationellt perspektiv.

Med anledning av detta framhåller LO att SJ bör ges ett tydligare uppdrag i sin roll som statligt bolag. Samtidigt aktualiseras frågan om krigsplacering av exempelvis lokförare. De krav som kan ställas på lokförare i en krissituation, eller i samband med höjd beredskap, måste tydliggöras.

LO anser vidare att utrymning via kollektivtrafik och järnväg även bör involvera frågan om utländskt ägande. En del av den spårbundna trafiken i Sverige bedrivs till exempel av en stor aktör som är baserad i Hongkong, som i sin tur är verksam i Sverige via olika dotterbolag. Exempel på bolagets verksamhet innefattar Stockholms tunnelbana och pendeltåg, en snabbtågslinje, samt kollektivtrafik i sex regioner i Mälardalen.

LO noterar att forskare vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) påpekar att dagens säkerhetspolitiska läge bör ställa nya krav när utländska företag vill delta i offentliga upphandlingar. FOI menar vidare att det aktuella bolagets Kinakopplingar bör vägas in till exempel när den nya upphandlingen av Stockholms tunnelbana genomförs.

LO delar FOIs bedömning – inte minst med tanke på utredningens beskrivning av hur angeläget det är att på förhand och grundligen kunna planera och genomföra utrymningar av till exempel hela städer.

Samhällets förmåga att skydda och hjälpa civilbefolkningen, inklusive räddningstjänsten

Vad gäller utredningens förslag som omfattar civilförsvarspliktiga och räddningstjänsten hänvisar LO till det remissvar som LOs medlemsförbund Kommunal har lämnat.

LO vill dock särskilt framhålla att vi ser positivt på förslaget om statlig civilförsvarspersonal på 3 000 personer för att stötta kommunal räddningstjänst. Vi ser också positivt på kravet på grund- och repetitionsutbildning för civilförsvarspersonalen inom beredskapsorganisationen, men i likhet med Kommunal ser vi flera utmaningar. Ett exempel är att bemanningen inom räddningstjänsten redan idag är så slimmad att det blir en utmaning för räddningstjänsterna att prioritera mellan de nya uppgifter som tillkommer med utredningens förslag.

Synpunkter på den övergripande samhällsutvecklingen i relation till civil beredskap

LO har en i rad andra remissvar framfört farhågor vad gäller olika delar av samhällsutvecklingen i Sverige – inte minst i relation till vår civila beredskap. Dessa farhågor handlar till exempel om den ökande marknadsiseringen och privatiseringen av såväl vår gemensamma välfärd som av grundläggande samhällsfunktioner, och vilka brister som kan uppenbara sig i olika krissituationer. För att exemplifiera hänvisar vi till Coronakommissionens slutbetänkande, och i synnerhet delbetänkande 1 ”Äldreomsorgen under pandemin” (SOU 2020:80).

Vi konstaterar att de farhågor som vi tidigare har gett uttryck för ger sig till känna även i delar av den föreliggande utredningen.

Att planera för kris och höjd beredskap inom välfärds- och skolksektorer som drivs av privata och utländska aktörer

I kapitlet "Utrymning med efterföljande inkvartering" återfinns exempel på de problem som kom uppkomma när den offentligt finansierade verksamheten bedrivs av privata aktörer. Vad gäller personlig assistans enligt LSS konstaterar utredningen att "någon författningsreglerad skyldighet för sådana aktörer att medverka i planeringen för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap finns inte". Utredningen uttrycker även mer generellt att "privata företag och organisationer mycket sällan bär något uttryckligt ansvar för framtagandet av planering för utrymning och inkvartering vid höjd beredskap". LO anser att dessa oklarheter måste beaktas i den fortsatta uppbyggnaden av det svenska totalförsvaret, och det framstår som nödvändigt att utreda om en författningsreglerad skyldighet kan införas vad gäller de privata aktörernas medverkan i nödvändig planering.

LO vill vidare framhålla att befintliga oklarheter måste utredas och undanröjas så att alla elever omfattas av en fullgod beredskap för utrymning, oavsett om den aktuella skolan är en friskola. Utredningen skriver att "friskolor som regel inte har något uttryckligt ansvar vid höjd beredskap", och att det därför åligger kommunerna "att tillse att viss beredskap för utrymning finns". Utredningen noterar därefter att det följaktligen är viktigt att "friskolorna bidrar med information till kommunerna" – men offentlighetsprincipen gäller inte friskolor.

Det är sannolikt att de allra flesta friskolor vill bidra när beredskapen förbättras, men LO konstaterar att FOI nyligen varnade för att utländska antagonister skulle kunna investera i svenska skolor i syfte att påverka vårt samhälle (*Utländska investeringar och ägande i svensk grund- och gymnasieskola. En studie om risker*).

FOI har även analyserat riskerna med utländskt ägande i sjukvården, och konstaterar att "risken ökar inte nödvändigtvis med utländskt ägande utan snarare med privat ägande, eftersom det begränsar det allmännas insyn och kontroll" (*Utländska investeringar och ägande i svensk hälso- och sjukvård. En studie om risker*).

Studierna av FOI är även relevanta vad gäller de synpunkter som LO framförde ovan angående driften av tåg- och kollektivtrafik, och vi anser att de bör beaktas noggrant i samband med den allomfattande planering av samhällets funktioner som nu har inletts.

Avslutning och vägen framåt

Utredningen nämner ett flertal andra samhällsområden som berörs av arbetet med att stärka det civila försvaret, till exempel livsmedelsförsörjning, hälso- och sjukvård, samt mer detaljerad planering vad gäller till exempel kollektivtrafiken.

Ett exempel på ett område där utredningen inte ger några närmare svar, och som lyfts i Kommunals remissvar, är regionernas ansvar för hälso- och sjukvård samt kollektivtrafik.

Flera av dessa frågor, som inte berörs eller får svar i den föreliggande utredningen, bereds på andra sätt och i andra utredningar. Ett exempel är utredningen kring kommuners och regioners grundläggande beredskapsansvar som just har inletts. LO vill betona att vi ser fram emot att delta även i det arbetet – och vi framhåller vikten av att skyndsamt fortsätta planeringen och återuppbyggnaden av den svenska totalförsvaret.

Avslutningsvis vill vi understryka att utredningen genomgående diskuterar civilplikten, till exempel för att engagera utrymningsledare och för att iordningsställa skyddsrum. Utredningen diskuterar bland annat att krigsplacera frivilliga för totalförsvarsuppgifter. LO vill understryka behovet av att utreda till exempel hur civilplikten kan utökas, eftersom det berör många av de yrkesgrupper som LO-förbunden organiserar. Det är glädjande att regeringen har tillsatt en utredning i ämnet, och LO ser fram emot ett aktivt deltagande.

LO noterar följaktligen att våra medlemsförbund sammanlagt har 1,4 miljoner medlemmar som ofta återfinns i yrken som är av vital betydelse i en krissituation. Många av våra medlemmar har genomgått utbildningar för att bli förtroendevalda eller skyddsombud – till exempel. LO ser därför fram emot ett initierat samarbete kring hur de fackliga organisationerna kan bidra i arbetet med att återupprätta ett robust totalförsvaret – en uppgift som inte längre kan vänta.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Susanna Gideonsson

Ordförande

Eric Sundström
Handläggare